

Mláďí versus stáří: střet generací v době korony

Biolog, filozof a spisovatel **prof. RNDr. STANISLAV KOMÁREK (63), Dr.**, tvrdí, že současné mezigenerační střety jsou umocněné technologií a sociálními sítěmi. Sám je mimochodem nepoužívá. Jak se podle něj v tomto směru projevila pandemie koronaviru? A proč je vítězem virové krize Čína? Nevzdáváme se pod tlakem politiků příliš snadno svých svobod?

Knihobudky, kam se odkládají přebytečné knihy, aby je mohl využít někdo jiný, je podle prof. Komárka pozoruhodný fenomén a i když jde o myšlenku chválihodnou, vidí za ní známku úpadku - společnost se dostala do situace, kdy knihy jsou přebytečné. „Chodím se koukat do těch knihoboxů a vidím i další, kteří si tam vybírají. Jsou to, stejně jako já, ošuntělé existence mezi padesáti a sedmdesáti.“

■ **Přiznám se, že v poslední době cítím ve společnosti mnohem větší mezigenerační napětí. Když s někým nesouhlasím, tak hned dostanu hanlivou nálepkou „boomer“ (podle baby boomu, tedy silné populační vlny druhé poloviny 20. století). Mladí zase za své názory schytávají označení „neomarxista“ či „ekoterorista“. Bylo tak silné generální rozpolčení v dějinách vždy?**

Uklidím vás. Ten střet tu byl vždy. Krásně to například zachytil Karel Čapek ve svém apokryfu o pračlověku Janečkovi O úpadku doby. Starý Janeček si v něm stěžuje své pravěké ženě, jak se časy mění a jak mladá generace blbne. Mimo jiné říká: „Prý výměnný obchod. Jaký obchod? Když cizák přijde, praštím ho a mám to všechno zadarmo.“ Úplně zděšeně přemítá také nad tím, že si mladí dovolují namísto pazourku vyrábět zbraně z kostí. Je to samozřejmě literární nadsázka, ale hezky ukazuje generální střety už od dob Věstonické Venuše.

■ **Jak důležité jsou v takových debatách nálepky, o kterých jsem mluvil?**

Velmi. Definuj, abys nebyl sám definován. Je vlastně úplně jedno jaké slovo použijete. Třeba v minulosti to býval trockista, reakcionář, agent západních mocností, nebo naopak v nacistickém Německu židák, neárijec. Samozřejmě se pak může zdát důležité komu jakou nálepkou přisoudíte, zda je takový pan Vaňous „mladý svazáček“ nebo naopak „zaprděný dědek“ a „xenofobní nacionalista“. Samozřejmě všechno tohle je o propagandě, posouvání názorů

nebo utvrzování se v nich. A důležitou roli v tom hrají moderní technologie, sociální sítě a podobně. Právě kvůli nim se mi jeví tenhle generální střet jako poněkud hlubší. I proto třeba osobně nepoužívám Facebook.

■ **Takže vás to nezneklidňuje?**

No... Je důležité si uvědomit, že když se generace obmění a mladí zaujmou to vaše místo, tak se ty nastupující v konečném důsledku od těch předchozích zase tolik neliší. Jsou ale samozřejmě věci, které zarážejí i mě. Třeba to, že naše generace asistuje odumření knižní kultury.

„Naše generace asistuje odumření knižní kultury.“

■ **Jak to myslíte? Knihupecví jsou plná knih, takových titulů tady nikdy v historii nevyházelo.**

To ano, ale generace dnešních dvacátníků a třicátníků je v podstatě úplně přestala číst. Obchody jsou sice plné, ale konzumenti jsou staršího data narození. Dokonce se objevil nový fenomén takzvaných knižních boxů, skříněk s odloženými knihami, kde si je další, jež o ně projeví zájem, mohou odnášet. Ono to vypadá na první pohled jako hezký nápad, ale takovéto myšlenky mohou vznikat jenom ve společnosti, kde už knihy v podstatě nemají žádnou hodnotu. Nemluvíme jen o srovnání s minulými desetiletí-

mi, ale klidně i s dřívější dobou. Vynález knihtisku byl jedním z převratů civilizace a kniha byla i po Gutenbergovi dražší než kráva (Johannes Gutenberg vyrobil v 15. století moderní knihtisk, pozn. red.). Takže si knihu nemohl dovolit jen tak někdo. I proto vnímám nynější úpadek, kdy se chodím koukat do těch knižních boxů a vidím i další, kteří si tam vybírají. Jsou to, stejně jako já, ošuntělé existence mezi padesáti a sedmdesáti.

■ **Mezi mladými je zase znatelný fenomén audio knih, které načte profesionál.**

To ano. Návrat k mluvenému slovu je velmi zajímavý. Obrovsky roste obliba takových knih i různých podcastů, které může dotyčný poslouchat třeba při cestě v autobuse nebo v autorádiu. Dokonce se tak distribuují i některé časopisy. Já to šmahem neodsuzuji, ale vnímám to jako jakýsi regres (pohyb zpět, opak pokroku, pozn. red.). Takhle si vyprávěli lidé u ohňů ještě předtím, než se naučili psát.

■ **Velké téma současnosti jsou i nutné ekologické změny. Udivuje mě ale bohorovnost, s jakou se třeba odmítá argument, že elektroauta lidé nebudou moci dobíjet z oken svých panelákových bytů. Důležitá prý je samotná změna, ostatní se postupně vyřeší. Byly ty nápady vždycky takhle radikální?**

Často ještě mnohem více. Odcitujme tady třeba poučku Vladimíra Iljiče (Lenina), že komunismus je moc sovětů a elektrifikace. Co to opravdu znamenalo? Na té slavné Rusi byl hodně divoký nápad. Postavili elektrárnu, ale neměli to třeba do

nějaké fiktivní Horní Prochorovky jak do-táhnout. Chci tím říct, že část lidí vždycky přemýšlí nad nějakými megaprojekty a je jim jedno, za jakou cenu to bude. Konec konců můžeme zmínit klidně i pyramidu v Egyptě.

■ Co z toho plyne?

V současném dění vnímám jinou podstatnou rovinu. Jak snadno zaměňujeme individuální svobodu a výsadu nést rizika svých rozhodnutí, za stále více autoritativní rozhodnutí státu a domnělou jistotu. V tom spatřuji naprostou tragédii. Navíc je tuplovaná tím, že si to ani větší na lidí neuvědomuje. Víte, některé představy jsou doslova bizarní. Jeden z mých žáků mi vyprávěl o tom, jak by bylo skvělé, kdyby byla společnost řízena kompjútrově. Prostě tak, aby se vůbec nedaly dělat špatné nebo nežádoucí činy. To je naprosto děsivé! Vzpomeňme si na biblický obraz pádu člověka. Adam s Evou na nabádání hadovo sice utrhli jablko ze stromu poznání, ale bylo to jejich rozhodnutí, svobodná vůle. Samozřejmě, že přinesla komplikace, ale není-li svobody, není ani možnost volby. A my se potom nelíšíme od zvířat.

■ Jak to myslíte?

Hodně to zjednodušuji, ale dám vám příklad. Říká se, že zvířata, jsou vedena obecně instinktem. Jednají tak na jeden jediný

způsob. Třeba takový plž. Plž si plzá někam za svými plžími cíli poměrně neomylně. Mnoho svobody v jeho rozhodování skutečně není. Mimochodem právě proto církve tvrdí, že zvířata nehřeší, protože ani nemohou. Nemají možnost svobodné volby. No a teď si v tomhle světle představte, že chceme stavět společnost, kde lidé nebudou

„Zvířata nehřeší, nemají možnost svobodné volby.“

chybovat, protože nebudou moci. Jak se budeme lišit od automatu? Je nutné si uvědomit, že i v tomto ohledu je riziko něco, co k životu patří. Přináší obohacení a jako jediné vlastně i nové šance. Bezrizikovitost najdete jenom na hřbitově.

■ **Současné generační spory nabývají planetárních rozměrů. Na jedné straně máte protesty školáků stávkujících za klima a omezení uhlíkové stopy, z patnáctileté švédské školačky Grety Thunbergové se kvůli tomu stala celosvětová celebrita. A na druhé straně máte třeba odpověď novináře australské stanice Sky News, který mládeži vzkázal, že jsou první generací, která vyžaduje v každé místnosti klimati-**

zaci, místo knih má mobily s neekologickými bateriemi a do školy i na kroužky se nechávají vozit v autech. A že by každý měl začít každý u sebe.

S tím se dá samozřejmě souhlasit. Spisovatel Arthur Koestler na začátku čtyřicátých let tuhle situaci trefně popisuje ve svém eseji Jogín a komisař. Líčí mechanismy totalitní moci a polaritu mezi oběma postavami. Zatímco jogín se snaží změnit sama sebe a sedí si na indickém smetišti, kde si kolem hrají umolousané a hladové děti, sovětský komisař žene mužiky s pistolí v ruce na nějakou další stavbu socialismu, protože se domnívá, že teprve pak bude dobře. A co tím chci říct? Že se pak vždycky ukazuje, že ten vysněný ráj je pořád stejně nedostizný, že i když máme pocit, že se nám přibližuje, je pořád stejně daleko. Tenhle rozpor může být skutečně generační a celosvětový.

■ Proč se to podle vás děje?

Je to dané logikou kompjútru, prostě jenom ano nebo ne, jednička u nula. Nebo chcete-li logikou sociálních sítí, kde se jejich uživatelé odměňují lajky. Tohle jakoukoli společnost rychle rozdělí na různé fragmenty, lidé se uzavírají do svých názorových skupin, ti ostatní jsou prostě blbci. A zase vám dám příklad. Pokud se v západní společnosti snažím odstranit rasismus a předpojatost třeba v tom směru, že budu vstřícněji uznávat hodnoty obyvatelů dejme tomu afrického Gabunu, tak si nemůžu myslet, že soused, který se mnou nesouhlasí, je pomalu podčlověk a zaslouží si minimálně převýchovný tábor nebo ještě hůře, postavit ke zdi. A to je velmi smutné. Tím chci říct, že se v tomhle ohledu vzájemně neposloucháme.

■ **S obrovským zaujetím sleduji, co se děje například ve Spojených státech. Jak jsou i oni velmi zásadně rozdělení.**

Tak samozřejmě ani oni nejsou v tomhle ohledu výjimkou.

■ **Nezaznamenal jste žalobu na žijící členy populární skupiny Nirvana kvůli přebalu jejich staré desky, na které ve vodě plave nahé dítě a natahuje se po dolarové bankovce? Ten chlapec z obalu dospěl a prý mu vadí, že jeho dětský penis zná na světě kde kdo. Navíc to vyšperkoval tím, že z muzikantů jsou boháčci a on musí ve třiceti žít v domácnosti s matkou.**

Hojit si skutečné nebo zdánlivé životní frustrace u soudu je velice neblahá ten-

▼ **Pandemie nám změnila životy - jejich neodmyslitelnou součástí se staly všudypřítomné roušky a očkování. Nejen proti koronaviru. Virové nebezpečí číhá i v obyčejné a bohužel podceňované chřipce. Tou se každý rok nakazí 850 tisíc až 1,2 milionu Čechů, z nichž až 2000 lidí zemře. „Přestože se před poslední chřipkovou-covidovou sezonou ve srovnání s těmi předchozími zájem o chřipkovou vakcínu zvýšil, stále se očkuje pouhých 8-9 procent české populace. Tím se naprosto vymykáme trendům nejen v Evropě, ale i ve světě,“ upozorňuje epidemiolog z Fakulty vojenského zdravotnictví Univerzity obrany v Hradci Králové prof. Roman Chlábek.**

dence, která se zpoza Atlantiku dostává i do Evropy. Jeden americký mládenec měl v minulosti žalovat své rodiče o velké peníze za to, že ho špatně vychovali. Soud mu dal za pravdu s tím, že už samo podání žaloby svědčí o významných výchovných chybách a tudíž si tu kompenzaci plně zaslouží. Čínští mandaríni měli kdysi předpis, aby v podobných případech sporné strany mrskali bambusovou holí tak dlouho, až prohlásí, že proti sobě nic nemají. Poté je s napomenutím poslali domů. Stát, kde právo nevládne vůbec, je děsivý, ale stát, který je přeprávněný je naprosto strašný. Bohužel to v poslední době spatřuji nejenom v USA, ale i třeba v Německu.

■ **Současná atmosféra mi tak trochu připomíná dobu před první světovou válkou. Bezpečnostní expert a bývalý český velvyslanec v Izraeli Tomáš Pojar nedávno také říkal, že ji tak vnímá - jako velmi rozechvělou. Jak to vidíte vy?**

Jsem naprosto přesvědčený, že současná doba je v lecčem podobná té z roku 1914. On ten vyvolávací moment dalekosáhlých událostí a změn může být poměrně malý. Ať už to je virová epidemie nebo zastřešený arcivévoda. Na to se jaksí zapomene, ale když se vlak rozjede, nejde zastavit.

■ **Jak si vysvětlit strhávání soch skutečných či domnělých otrokářů v západních státech?**

Obrazoborectví byla v dějinách celá řada a většinou neskončila dobře. Konec kon-

ců pálení ideologicky závadných knih byla taky forma obrazoborectví. Takové textoborectví nebo ničení myšlenek. Je celkem jedno, zda hranici zapaluje jezuita Koniáš nebo německá říšská mládež v letech 1933 a 34.

„Bezrizikost najdete jenom na hřbitově.“

■ **Není v tom napětí mezi generacemi i ekonomický rozměr? Třeba fakt, že v současném systému mladší generace musí vydělávat na důchody těm starším. A že to při současné populační křivce není prostě a jednoduše udržitelné?**

Tenhle průběžný důchodový systém sociálního pojištění zavedl v Německu v roce 1889 Otto von Bismarck (sjednotitel Německa a historicky první německý kancléř, pozn. red.). Postupně se ujal i v dalších zemích, ale zpočátku šlo vlastně o to, jak zajistit státní pokladně peníze. Lidé se dožívali mnohem méně roků a v době váleky často umřeli mnohem dříve, než z toho systému mohli čerpat. Nyní to matematicky skutečně nevyčází. Nikdo z politiků ale nepřijde a lidem neřekne: „Připravte se na to, že se budete o sebe muset postarat sami.“ Ono to není tak jednoduché. Postarat se o sebe můžete jenom v případě, pokud bude stabilní měna. A pokud stojíme

před velkým inflačním výbuchem, jakou má cenu spořit? Ti co pracovali a šetřili, na tom budou biti. Lidé se tak stále více stávají hračkou státu, který působí jakoby paternalisticky (otcovsky, ochranářsky). V zásadě se pak člověk stává takovým zvířátkem. V lepším případě domácím mazlíčkem, v horším případě pracovním tažným zvířetem. Takže nakrmit, očkovat, ustájit, přemístit, vydezinfikovat. Jedna z nejhroších metel současné doby je, že postupně odstraňuje lidi na státu nezávislé. To je hrob jakékoli občanské společnosti.

■ **To zní dost děsivě.**

Puškin kdysi napsal: „K čemu je svoboda stádům? Vždyť jejich losem od rodu na rod je jenom jařmo a bič...“ On je ten bič dneska spíše z plyše, ale vidíme-li, jak jsme z různých stran rafinovaně oblbováni a posouváni, tak se člověka skutečně zmocňuje hrůza. S obrovskou nostalgií vzpomínám na divoká devadesátá léta u nás, která byla pravým opakem tohoto stavu. Připouštím však, že každý rád vzpomíná na doby, kdy byl mlád a v rozletu.

■ **No některé současné nápady a návrhy regulací především v Evropě mi přijdou jemně řečeno dost socialistické. Váš názor?**

Bližší se jinou cestou k tomu, kde jsme už jednou byli. Jakýsi státní zaopatřovací systém, akorát s více pomeranči, než kdysi bývalo zvykem. Ukazuje to na fakt kolik mají úřady přebujelé agendy a kolik lidí už stát zaměstnává. Nejhorší na

▲ **Filozof, biolog a spisovatel Stanislav Komárek je autorem řady originálních esejů, které neotřele reflektují dějiny, vztah přírody a kultury a zamýšlejí se nad budoucností člověka a společnosti.**

tom je, že to nedělá nějaké spiklenecké centrum, ale jakoby se to všechno spikne samo. Takový diktátor Franco ve Španělsku byl diktátor zjevný (vládl od roku 1939 až do smrti v roce 1975, pozn. red.). Všichni o tom věděli a cítili, že nese odpovědnost. Prostě se k němu sbíhaly všechny nitky moci. Tohle, co vidíme, je do značné míry automatizované. Zavedení všech těch norem, regulací a nařízení vytváří dojem, že vám to pak na úřadě netvrdí žádný pan Novák, ale další vyhláška, kterou má v počítači.

■ **Bude v těchto změnách hrát nějakou větší roli i pandemie? Co třeba nápady na zrušení hotovosti?**

To by byl naprosto zásadní, obrovský sociální předěl. Pod pláštíkem ochrany zdraví obyvatel by to umožnilo státu naprostou kontrolu snad úplně všeho. Přehrajeme si takovou scénku z budoucnosti. Panu Svobodovi zavolá jeho sociální pracovník. „Svoboda, co měl znamenat ten nákup osmi lahví bílého vína minulý týden? To ať přístě nevidím.“ „Nákup elektrokola v pořádku, to vám schvalují... ale co to vidím

tady? Návštěva veřejného domu? To nemyslíte vážně.“ V nadsázce chci říci, že by nás pravděpodobně čekala nová vlna velmi silného puritanismu a fízlování všeho.

■ **Co ale to zdravotní hledisko? Na bankovkách se mohou přenášet viry.**

Panika kolem koronaviru je do značné míry fenomén náboženský. Byla-li za Freuda většina komplikací ze zanedbaného sexu, dnes lze říci, že povstává ze zanedbané náboženské dimenze, která k člověku taky patří. Zatímco v minulosti nám církve slibovala jistoty metafyzické, věčný život a spasení duší, tak medicínsko-průmyslový komplex slibuje spasení těla. Byť jenom dočasně. Zrovna píšu román o Bohuslavu Balbínovi, tedy o období nejtvrďší rekatolizace. Vnímám tu situaci podobně. Taky se okázale likvidovala ohniska. Nikoliv nemoci, ale protestantismu, z nichž se šířila „nákaza“. Pátrali po knihách, které by mohly „přenášet“ nežádoucí myšlenky. Každý poddaný se proto musel jednou do roka vyzpovídat a přijmout svátost oltářní. Nezní vám to všechno poněkud pově-

Srpnové protesty mladých organizované ve Švédsku školáčkou Gretou Thunbergovou (na samostatném snímku) za omezení uhlíkové stopy. Kritici ale upozorňují: mladí dnes hromadně protestují ve jménu přírody, ale přitom létají letadly a používají mobily a počítače jako nikdy nikdo předtím.

Moderní stát podle prof. Komárka zbavuje člověka osobní odpovědnosti a schopnosti rozhodovat o sobě. „Blížíme se jinou cestou k tomu, kde jsme už jednou byli. Jakýsi státní zaopatřovací systém, akorát s více pomeranči, než kdysi bývalo zvykem,“ varuje. „Jedna z nejhorších metel současné doby je, že postupně odstraňuje lidi na státu nezávislé. To je hrob jakékoli občanské společnosti.“

domě? Tehdy se tvrdě bojovalo s infekcí duchovní, dnes ji představuje virus. Když jsem viděl o prvních covidových Velikonočních záběry kardinálů sedících ve Svatopeřské katedrále v rouškách, tak jsem si říkal, jak dominantním státním náboženstvím se stal tenhle nový řád. Nazvěme ho třeba hygienismus. A záběry to byly opravdu symbolické. Příslušníci starých kultů jsou trpěni, jenom pokud se novému náboženství pokloní a veřejně se k němu přiznají.

■ **Někdo by mohl namítnout, že to byla naprosto výjimečná zdravotní situace.**

Tahle virová krize je především obrovským vítězstvím Číny. Dochází k sinizaci (počínštění) celé planety, protože autoritativní principy, podle nichž se současná Čína řídí, se mnohým zalíbily. V Pekingu to musí vyvolávat vlnu radosti a také místní anglicky psaná a mluvená média neustále poukazují na to, jak Evropa spolu s USA situaci nevládají a pokulhávají. Trochu to připomíná přelom 19. a 20. století, kdy evropská média referovala o „nemocném muži na Bosporu“, tedy zaozobávající Osmanské říši, kde se tehdy pokoušeli uprostřed špíny a orientální indolence (netečnosti) vytvořit moderní stát.

■ **Číňané ale o koronavirové pandemii u nich očividně lžou. Tvrdí třeba, že se tam dodnes nakazilo pouhých 95 tisíc lidí a zemřelo necelých pět tisíc. Nedá se jim věřit.** Samozřejmě, ale díky tomu řídí vedoucí představitelé komunistické strany tak obrovskou společnost na první pohled jed-

nolitě. A v tom se bohužel zhlíží i někteří politikové a vůdci na západu. Odstranění rizik, byť se to v případě medicínském může zdát relevantní, je zároveň odstraněním šancí. Ale ono to není vidět jenom v případě pandemie. Svoboda se výrazně mění, podívejte se třeba do USA, kde musíte říkat jenom politicky korektní výroky, jinak můžete čelit opravdu velkým problémům a přijít i o práci.

„Virová krize je obrovským vítězstvím Číny.“

■ **Co tedy podle vás potřebujeme změnit?**

Způsob, kterým fungujeme, je v podstatě vyprázdněný. Nemáme mnohdy životní smysl. Kdysi takový malý sedlák sice mohl žít v našich očích poměrně špatně, v chalupě musel občas přebývat i s dobyt-kem, všude byl nepořádek, bakterie, měl velmi těžkou práci. Ale dávalo to smysl. Koze se došlo na trávu, pak se podojila. Obilí se požalo a vymlátilo. Ve srovnání s tím chalupníkem se třeba takový dnešní pracovník výzkumného ústavu obilnářského má materiálně mnohem lépe. V práci se ale zabývá nějakým detailem, například stanovuje koncentraci lepku v zrní. Většinu dne sedí u počítače a ví, že značná část výsledků jeho práce je vlastně zbytečná. Chybí mu podstatná věc, nějaké vědomí celku, důležitosti. A to

je životní smysl. K tomu je potřeba ještě něco dodat.

■ **Povídejte.**

Že moderní evropská společnost žije v zásadě ve třech bludech. Prvním z nich je víra, že celé tajemství světa lze zachytit do slov a matematických formulí a tím ho ovládnout. Druhým bludem je, že všechno se musí dělat jen s požehnáním nebo podporou státu, nebo chcete-li nějaké evropské instituce. Třetím a neméně palčivým problémem je víra v to, že všechny problémy se dají řešit přepumpováním peněz nebo jejich „tištěním“. To by bylo v podstatě takové ekonomické perpetuum mobile. Byl jsem kdysi vychováván jako dítě v Kardašově Řečici s tím, že je nutné pracovat a šetřit. Kladu si nyní otázku, zda se v mé výchově nemýlili. Pokud totiž platí tenhle nový systém, v němž se mohou peníze neomezeně tisknout a utrácet, tak jsem žil asi v bludu já. Nebo ještě hůře. Pak ani nebudou platit zákony o zachování hmoty, energie, nebo v různých náboženstvích také hříchu. A to by byla naprostá revoluce. Nejsem si tak jist, zda nesměřujeme k velkému průšvih, ale můžu se mýlit. Třeba taková demokracie se může v jiných částech světa zdát podivným systémem, ve kterém nevěšíte opozici na lampách, ale posadíte ji do parlamentu. A alespoň v některých zemích to minimálně částečně funguje. Takže, kdo ví.

Josef Hympl

